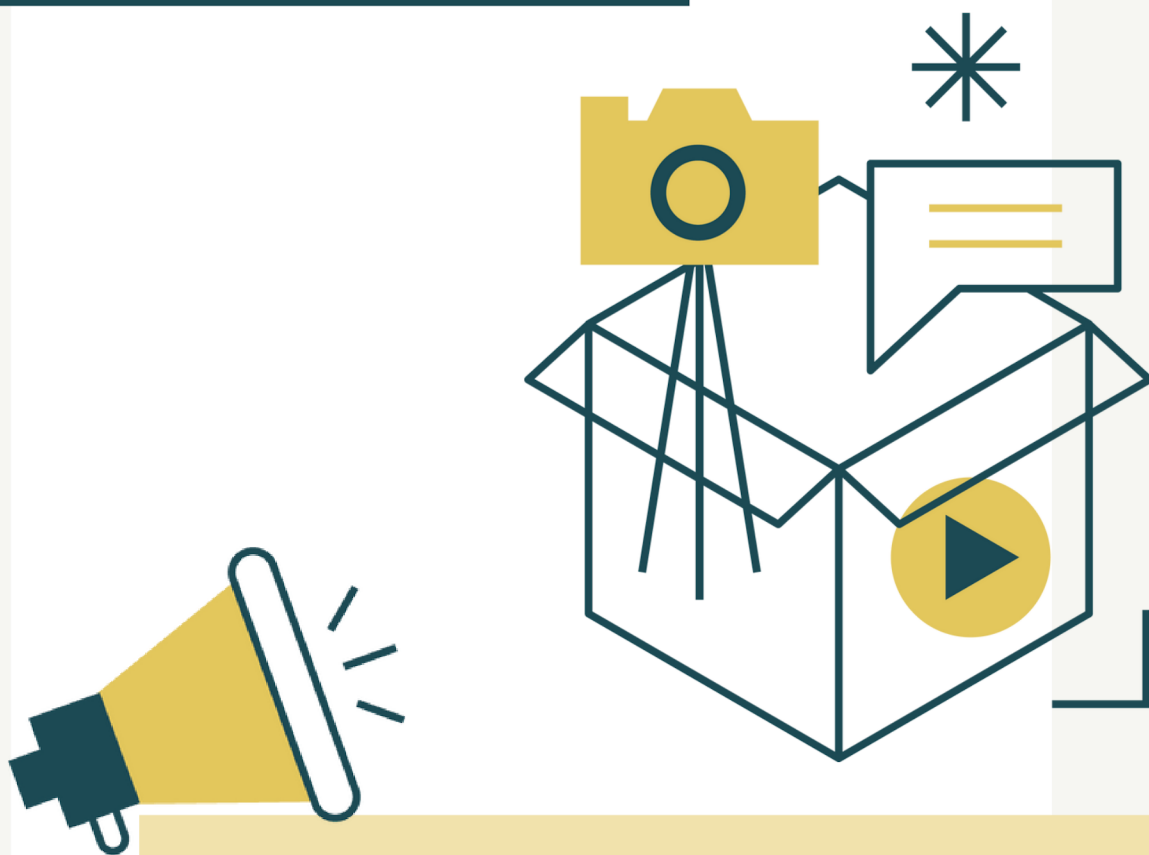

TOOLKIT

veldwerkboekje

Bewustmaken en sensibiliseren

*Filmen/documenteren om **het bewustzijn** over de erfgoedpraktijk **te vergroten***

Immaterieel erfgoed en vakmanschap documenteren door film

Het (audiovisueel) documenteren van een erfgoedpraktijk (en dus ook verschillende soorten vakmanschap) is op zichzelf ook **een manier van borgen**. Het draagt bij tot de toekomstbestendigheid van dit erfgoed: informatie wordt vastgelegd en bewaard, wat relevant kan zijn voor toekomstige borgingsacties*. Toch is het nodig om eerst goed stil te staan bij de motivatie voor het maken van een video.

Begin met de vraag waarom je een praktijk wilt filmen of documenteren: Wat is je doel? Van waar komt je interesse om een vakmanschap of immaterieel erfgoed te filmen of te documenteren? Wat wil je met deze film bereiken? Het antwoord op deze vragen bepaalt de verdere aanpak en documentatiemethode.

Je kan film bewust inzetten als middel om:

- **bewustzijn te vergroten** en erfgoed **te promoten bij het brede publiek**
- **te onderwijzen**, zodat men een **beter begrip krijgt** van het vakmanschap of immaterieel erfgoed
- **kennis over te dragen** aan iemand die de praktijk actief kan voortzetten
- **onderzoek te doen** naar verschillende aspecten van levend erfgoed
- het erfgoed **te identificeren en te inventariseren** waarbij je eerst de basisaspecten ervan in kaart brengt, wanneer je nog niet besloten hebt waarvoor de film dient

Elk van deze doelen, of functies, vereist een andere manier waarop je een praktijk gaat filmen.

De verschillende functies van het documenteren van immaterieel erfgoed

De toolbox 'Focus Vakmanschap: levend erfgoed documenteren' gebruikt de term 'functies' voor **de verschillende einddoelen die een film(project) kan vervullen**. Zo kan je bijvoorbeeld knowhow en vaardigheden van een erfgoedpraktijk als tutorials filmen om overdracht te verzekeren, of kan je een wervende trailer filmen ter promotie ervan.

Verschillende 'functies' **vereisen daarom verschillende aanpakken of filmmethodes**. Het is dus nodig om **eerst vast te leggen wat het einddoel van de video is** voor je aan het filmen begint.

- Identificeren en inventariseren
- Presenteren
- Communiceren
 - Bewustmaken en sensibiliseren
 - Educatie en onderwijzen
- Transmissie/overdracht
- Onderzoeken

Participatie is key

Ook al zijn de filmmethodes verschillend, **participatie is als overkoepelend principe** belangrijk in elke context en aanpak. Als initiatiefnemer of begeleider zorg je ervoor dat je erfgoedbeoefenaars en gemeenschappen vanaf het begin betrekt bij alle stappen in het proces, dat je zorgvuldig plant, afsprekt over het toegankelijk maken en het delen van het materiaal en de kennis die in beeld komen via de film, enzovoort.

Iedere activiteit en keuze rond het borgen van levend erfgoed, hoort te vertrekken vanuit **de vrije, voorafgaande en geïnformeerde toestemming van de betrokken beoefenaars**. Dit is een belangrijk ethisch principe dat de UNESCO 2003 Conventie voor het borgen van levend erfgoed vooropstelt.

* Zie het lexicon op de achterkant van dit veldboekje.

toolkit

Bewustmaken en sensibiliseren

Presentatie

Communicatie

Bewustmaken

WAARVOOR DIENT DEZE FUNCTIE?

Het presenteren en communiceren van cultureel erfgoed speelt een grote rol in het borgen ervan.

Dankzij presentatie, communicatie en toeleiding wordt een breder publiek - dat vaak niet vertrouwd is met de praktijk of het ambacht - geïnformeerd over cultureel erfgoed en wordt het toegankelijk gemaakt voor een breder publiek.

De 'Toolbox Focus Vakmanschap' omvat twee types van presentatie- en communicatieactiviteiten, die als borgingsmaatregelen* i.k.v. de UNESCO 2003 Conventie van groot belang zijn voor de brede implementatie:

1. **Bewustmaken en sensibiliseren**
2. **Educatie**

Deze toolkit buigt zich over de functie 'Bewustmaken en sensibiliseren'.

Dit kan veel omvatten: mensen (en/of het grote publiek) bewust maken van het belang van een bepaalde erfgoedpraktijk en de functie(s) die het vervult in de samenleving (sensibiliseren). Of bijvoorbeeld mensen bewust maken waarom een overgeërfde praktijk bedreigd is en wat het voortbestaan van de karakteristieke kennis en vaardigheden precies bedreigt.

Mensen hierover informeren draagt niet alleen bij tot het borgen van deze praktijken, maar bevordert ook wederzijds begrip en respect, en vredevol samenleven, terwijl het ook culturele diversiteit benadrukt.

METHODE: EXPERIMENTEEL FILMMAKEN

De functie 'bewust maken' of 'sensibiliseren' biedt als documentatiedoel waarschijnlijk **de meeste ruimte om op creatieve en experimentele manieren te filmen.**

Er bestaan veel opties! Zo kan je kiezen uit allerlei types film, denk aan een promofilm van één minuut met dynamische muziek en snel wisselende scènes, of aan een artistieke zintuiglijke ervaring van een half uur met weinig geluid die zich richt op het oproepen van emoties. Of je kan je focussen op een specifiek gezichtspunt, persoon, materiaal of perspectief om het erfgoed of vakmanschap in beeld te brengen.

Ook bij het editen van het beeldmateriaal zelf kan je je creativiteit de vrije loop laten. Het kan gaan om:

- een niet-lineair verhaal (wat betekent dat het verhaal niet in een chronologische volgorde wordt gepresenteerd)
- andere filmtechnieken (out-of-focus en a-synchroon geluid, bijvoorbeeld)
- diverse montage technieken (versneld of slow-motion)
- ...

Het belangrijkste is dat de 'juiste boodschap' wordt overgebracht: namelijk de boodschap die de gemeenschap of groep van beoefenaars wil overbrengen aan het publiek.

* Zie het lexicon op de achterkant van dit veldboekje.

AANBEVELINGEN VAN DE FILMMAKER

De volgende aanbevelingen zijn gebaseerd op ervaringen uit het project 'Focus Vakmanschap', waarbij een professionele filmmaker nauw samenwerkte met erfgoedprofessionals en -beoefenaars.

Het intensief en collaboratief filmproces impliceert **veel werkuren** en **een stevig budget**.

Ook wanneer je minder tijd of budget hebt, kan je het advies hieronder aanpassen en toespitsen op je eigen context en mogelijkheden.

PREPRODUCTIE

contactopname en bespreking aanpak

- Neem eerst contact op met de beoefenaars met wie je wilt samenwerken om ideeën uit te wisselen over hoe je de video wilt aanpakken.
- Probeer een duidelijk beeld te krijgen van de boodschap die ze willen overbrengen.
- Breng in kaart welke mogelijkheden er zijn om te filmen binnen een bepaald tijdsbestek.
- Overleg de verschillende benaderingen met de beoefenaars en kom tot een overeenkomst over één ervan.

plan het filmen

- Vertaal de gekozen aanpak in een ruw script en een shotlist.
- Herschik de opnamelijst tot een praktisch ruw tijdschema.
- Communiceer de opnamelijst en het ruwe tijdschema met de beoefenaars, en zorg voor hun goedkeuring.

PRODUCTIE

voor het filmen

- Maak een opnameschema en volg het zo strikt mogelijk op, maar behoud ook marge voor onverwachte situaties.
- Bespreek hoe de beoefenaars precies te werk zullen gaan om het filmmateriaal goed op te zetten.
- Neem enkele dagen vóór de eigenlijke opname contact op met alle betrokkenen om te bevestigen dat alles plaats vindt zoals besproken.
- Begin vroeg genoeg en laat een marge in je tijdschema voor onverwachte situaties.

tijdens het filmen

- Gebruik de shotlist en het ruwe tijdschema om het filmproces te voltooien.
- Sta open voor onverwachte opportuniteiten tijdens de opname. Deze shots kunnen nuttig zijn tijdens het montageproces.
- Besteed extra aandacht aan de geluidsopname, probeer de geluiden zo geïsoleerd mogelijk op te nemen door externe richtmicrofoons te gebruiken.

POSTPRODUCTIE

montage van de beelden (editen)

- Bouw de montage op door ruwe 'cuts' te maken van goed gedefinieerde scènes in aparte tijdlijnen, waarbij alleen de bruikbare shots in elke tijdlijn overblijven.
- Kopieer en plak de scènes uit de 'rough cut' in een 'master tijdlijn'.
- Neem de tijd om verschillende benaderingen te verkennen en ermee te experimenteren.
- Reken extra tijd voor de montage. Als je wat afstand neemt van het filmen en de montage met een frisse blik bekijkt, kan dat het proces aanzienlijk helpen.

overleggen en afronden

- Exporteer een voorbeeldbestand van de voltooide montage en overleg met alle betrokken partijen om feedback te verzamelen voordat je de video afwerkt.
- Houd opmerkingen over de bewerking bij in de reeds aangemaakte spreadsheet.
- Verwerk het commentaar en maak de video af door het geluid en de beelden te finaliseren.

Opmerking!

Het eindresultaat kan omwille van verschillende redenen of omstandigheden heel anders zijn dan de afgesproken aanpak. Dit komt vaak voor.

Het kan zijn dat je je afvraagt wat het verschil is tussen overdracht en educatie om de juiste manier te kiezen om je documentaireproject te filmen.

Overdracht is gericht op het 'leren van de praktijk' (= hoe je het vakmanschap/de praktijk doet), terwijl **educatie of onderwijs** gericht is op het 'leren over de praktijk'.

Hoewel overdracht ook wordt gezien als een (vaak niet-formele) vorm van educatie, is het een veel gedetailleerder en langer proces dan een educatieve documentaire.

TIP! Is filmen nieuw voor jou? Bekijk onze 'stap-voor-stap handleiding voor filmen' via het scannen van de QR-code!

Teeltselectie

erfgoedbewustzijn verhogen bij telers en breder publiek

PRAKTIJK
VOORBEELD

CAG (Centrum voor Agrarische Geschiedenis), 't Grom (Belgisch Groenten Museum) en Bokrijk | Vakmanschap & Erfgoed werkten in het traject 'Teeltselectie' samen met een aantal boeren-vermeerderaars om het vakmanschap van teeltselectie te documenteren met oog op **sensibilisering**.

Daarbij werd er binnen dat traject gewerkt met een audiovisuele productie over **educatie** voor het vakmanschap van gewasselectie, met **een casestudy over het Brussels grondwitloof** (zie toolkit 'Educatie').

© Femke Den Hollander

Context

Teeltselectie gaat om telkens opnieuw uitzaaien en met het getrainde oog van de boeren-vermeerderaar de planten voor het zaad te selecteren op de gewenste eigenschappen. Het is echt een stiel apart. Vandaag is teeltselectie bijna volledig in handen van grote bedrijven, maar dat leidt tot een sterke afname van de diversiteit.

Daarom zijn de bovenstaande partners deze kennis en kunde gaan documenteren, borgen en een duurzame toekomst geven.

De boeren-vermeerderaars hebben daarbij elk een eigen focus: sommigen hebben een professioneel doelpubliek terwijl anderen mikken op hobbytuinders en moestuiniers.

Door het vakmanschap van teeltselectie samen met, door en voor de erfgoedgemeenschap in beeld te brengen, zetten ze in op meer erfgoedbewustzijn van de telers én van een breder geïnteresseerd publiek zoals bv. moestuiniers.

Aanpak

Voortraject

Samen met 't GROM lanceerde CAG **een open oproep naar hun netwerk van boeren-vermeerderaars** om deel te nemen aan het traject.

De geïnteresseerden werden uitgenodigd voor een **online bijeenkomst** waar meer informatie werd gedeeld en de doelen werden overeengekomen. Iedereen werd kon zijn gedachten en ideeën delen.

Deze **informatie werd gebundeld in een document** en verstuurd met de **vraag om verdere deelname te bevestigen**. Dit maakte het gemakkelijk om te weten wie echt geïnteresseerd was en in staat om deel te nemen.

Na selectie van de praktijkbeoefenaars kon een **ruw productieplan** worden gemaakt dat het **seizoensgebonden karakter** van deze immaterieel-erfgoedpraktijk volgde.

Maakproces filmen

Het filmen zelf gebeurde volgens de seizoenen en het ritme van de gemeenschap.

Dit bracht meerdere **uitdagingen** met zich mee:

1. **De praktijkbeoefenaars hebben een druk en seizoensgebonden schema.** Zij kunnen daardoor op voorhand geen definitief filmschema afspreken.
2. **De seizoensfactor:** om de vaardigheden en de praktijk van de gewasselectie te documenteren, moesten het seizoensverloop van de gewassen worden bijhouden. De draaidagen liggen dan weken uit elkaar.
3. **De weersomstandigheden.** Regen of droogte, het weer beïnvloedde (last-minute) de plannings van de boeren-vermeerderaars.

Afwerking

Na het filmen werd **op een 'zadenbeurs' in 't Grom werd een voorvertoning gescreend** en goed ontvangen.

Op basis van deze vertoning en het commentaar werd **besloten om bijkomend materiaal te filmen, om zo meer focus te leggen op wat er gezegd werd door de beoefenaars.**

Na het afwerken van het documentatieproces werd er een **pop-up expo 'Teeltselectie? Een vak apart!'** ontwikkeld en een **sensibiliserende documentaire 'Teeltselectie? Een vak apart!'** gemaakt.

Ervaringen van de filmmaker

"Agrarische professionals zijn meestal te vinden op hun velden of aan het werk. Dit was de factor die het filmproces uitdagend maakte. De tijd om te filmen was beperkt omdat de beoefenaars het ontzettend druk hadden. Het plannen van de opnamedagen en het vasthouden aan dit schema was een uitdaging voor alle betrokkenen."

- Alexander Kerkhof, *Feathers on Wings*, filmmaker voor project Focus Vakmanschap

© Femke Den Hollander

Aanraders

Heb een duidelijke visie over hoe je bewustmaking wilt gaan aanpakken voor je begint met filmen.

Soms zijn er grenzen aan wat je zelf kan doen bij experimenteel filmen. In dat geval kan je er een 'regisseur' bij halen die de visie tot leven brengt.

Een ander soort beeldtaal zoeken is vaak niet gemakkelijk. Breng voorbeelden mee en bespreek goed wat de mogelijkheden zijn met verschillende filmtechnieken.

Bekijk hier de sensibiliserende documentaire 'Teeltselectie? Een vak apart!'

Conclusie

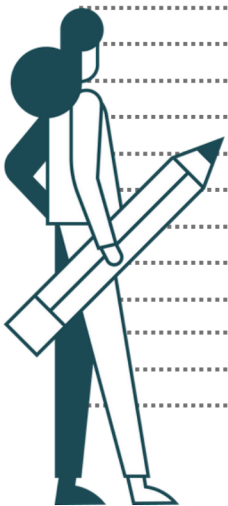
Het werken met seizoensgebonden praktijken vraagt voldoende flexibiliteit van de begeleidende erfgoedprofessionals en de betrokken filmmaker. Vaak zal de planning onderhevig zijn aan last minute veranderingen.

Experimenteel filmen biedt veel kansen maar kan ook intimiderend overkomen. Spreek op voorhand goed af met de erfgoedgemeenschap hoe ze bewustmaking door film zien.

NOTITIES

A series of horizontal dotted lines for writing notes, spanning the width of the page.

A series of horizontal dotted lines for writing, spanning the width of the page.

TOOLBOX FOCUS VAKMAN SCHAP

De Toolbox Focus Vakmanschap is een gids voor het filmen en borgen van vakmanschap en immaterieel erfgoed. Het werd ontwikkeld in het project 'Focus Vakmanschap'.

Het biedt een basismethodologie voor het audiovisueel documenteren van levend erfgoed, vakmanschap, vaardigheden en knowhow.

De toolbox richt zich eerst tot **erfgoedprofessionals** en andere **culturele bemiddelaars of begeleiders**, maar we hopen natuurlijk dat deze toolbox ook gebruikt wordt door **praktijkbeoefenaars** en **videomakers** die geïnteresseerd zijn in het filmen van levend erfgoed.

Om de "Toolbox Focus Vakmanschap" te bekijken, surf je naar www.toolboxfocusvakmanschap.be, of scan je de QR-code:

klein lexicon

immaterieel erfgoed

Immaterieel (cultureel) erfgoed zijn gewoontes, kennis en praktijken van vandaag, die mensen hebben meegekregen en graag willen doorgeven voor de toekomst.

borgen

Borgen betekent het immaterieel erfgoed een duurzame toekomst (helpen) geven.

borgingsacties

Het borgen, of de erfgoedzorg kan aangepakt worden via verschillende acties, bv. door de praktijk goed te documenteren, onderzoek, ... maar bovenal staat of valt het borgen van dit levend erfgoed altijd met het doorgeven van praktijken, vaardigheden en kennis aan nieuwe mensen. Bij elk van deze acties staat het initiatief of de betrokkenheid van de erfgoedgemeenschap voorop.

immaterieel-erfgoedpraktijk

Een immaterieel-erfgoedpraktijk omvat het beoefenen, uitvoeren van de praktijk (gebruiken, vaardigheden, technieken,...) zelf, maar tevens het zorgen dat die praktijk toekomst heeft (borgen).

erfgoedgemeenschap

De immaterieel-erfgoedgemeenschap wordt gevormd door de mensen en organisaties die bij het immaterieel erfgoed betrokken zijn en het graag (willen) doorgeven en toekomst geven. Ze doen dat door het erfgoed in praktijk te brengen of te ondersteunen: het kunnen beoefenaars zijn, deelnemers, toeschouwers, publiek, vrijwilligers, erfgoedorganisaties, enzovoort.

Immaterieel-erfgoedprofessional

Een erfgoedprofessional, of een immaterieel-erfgoedwerker, is iemand die in dienstverband de immaterieel-erfgoedwerking bij een cultureel-erfgoedorganisatie op zich neemt.

contact

Als je vragen hebt over de toolbox of piloottrajecten, kan je contact opnemen via het contactformulier op www.toolboxfocusvakmanschap.be/nl/contact.

We luisteren graag naar je opmerkingen en vragen.